

Pavaduotojų, vadovų lyderystė: naujausi Lietuvos tyrėjų duomenys ir rekomendacijos dėl įtraukios mokyklos žingsnių visų mokinių sėkmei

Išsilavinimas 360°

Prof. dr. Alvyra Galkienė
Vytauto Didžiojo universitetas

Globalaus švietimo monitoringo išvada

Lietuvos, kaip ir viso demokratinio pasaulio, švietimo politika yra pasukusi įtraukaus ugdymo link.

Po išsamaus švietimo situacijos tyrimo visame pasaulyje yra padaryta išvada, kad įtraukiojo ugdymo samprata turėtų remtis į dvi esmines sąvokas:

DALYVAVIMAS – užtikrinant esminę teisę visiems mokiniams kokybiškai dalyvauti ugdymo procese kartu su visais mokiniais ir siekti optimalaus asmeninio rezultato.

MOKYMOSI KLIŪTYS – perkeliant dėmesį nuo specialiųjų ugdymosi poreikių akcentavimo prie ugdymosi kliūčių kiekvienam mokiniui numatymo ir pastolių šioms kliūtims išvengti taikymo. Taip sudarant sąlygas kiekvieno mokinio ugdymosi sėkmei.

Global Education Monitoring Report 2020 (UNESCO 2020)

ĮTRAUKUS UGDYMAS GRINDŽIAMAS RAKTINIAIS UDL PRINCIPAIS

Mokinių
įvairovė yra
norma

Kiekvienas mokinys turi lygias teises į sėkmę

Sėkmės riba yra ties asmeninių galimybių maksimumu

Mokinių
įvairovė yra
numatoma

Mokytojas yra ugdymo proceso dizaineris ir konsultantas

Kiekvienas mokinys yra besimokantis ekspertas

Barjerai yra
mokymosi
aplinkoje

Lankstūs tikslai, procesas ir aplinka sukuria sąlygas visų sėkmingam mokymuisi

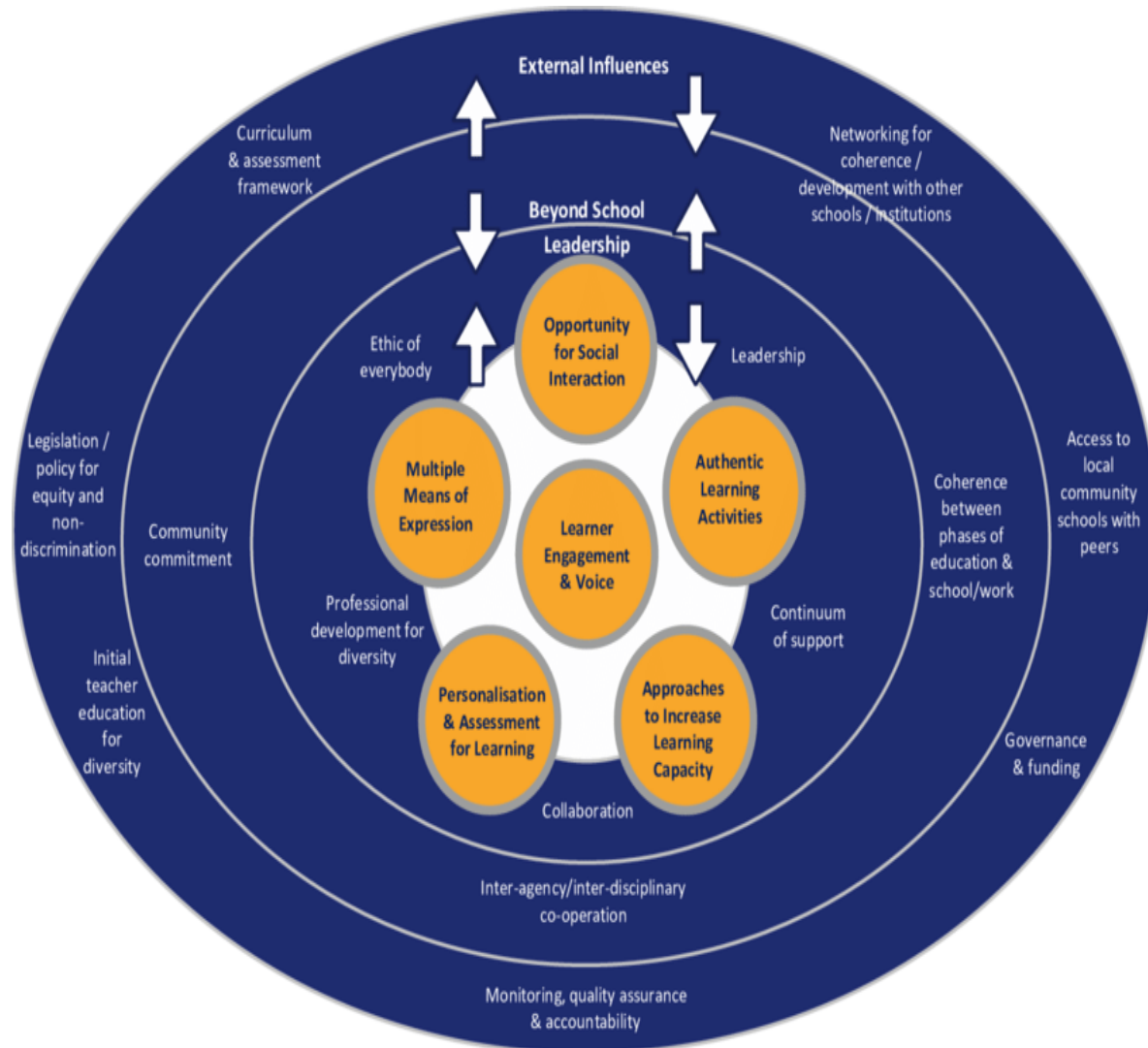
Mokymuisi barjerų nėra

ĮTRAUKIOJI EKOSISTEMA

European Agency for Special Needs and

Inclusive Education, 2019. Inclusive School Leadership: Exploring Policies Across Europe.

(E. Óskarsdóttir, V. Donnelly and M. Turner-Cmuchal, eds.). Odense, Denmark

SĖKMĖ KIEKVIENAM MOKINIUI

**MOKINIŲ ĮVAIROVĖ – NATŪRALUS
REIŠKINYS**

**MOKINYS - BESIMOKANTIS
EKSPERTAS**

**MOKYMOSI BARJERAI YRA
APLINKOJE**

**VAIDMENŲ
PASISKIRSTYMAS**

UGDYMO PROCESŲ AKCENTAI

Ką atskleidė ekstremalios sąlygos?

Tyrimo „Mokinių patiriami emociniai bei edukaciniai sunkumai ir jų įveika įtraukiojo ugdymo sąlygomis: COVID-19 kontekstas“ rezultatai.

Tyrimo geografija apėmė tarptautinį, nacionalinį, institucinį ir asmeninį lygmenį:

Kokybinis tyrimas

23 Lietuvos mokyklų komandų sutelktų grupių diskusija

8 mokyklose vykdytas veiklos tyrimas

Kiekybinis tyrimas

3 Baltijos šalys (Lietuva, Latvija, Estija) – 5-12 klasėse dirbančių mokytojų apklausa (1129 dalyviai)

Mokinio emocinė ir elgsenos dinamika patiriamų sunkumų kontekste

- ❑ ***Atsitraukimo fenomenas:*** skausmingas procesas, lydimas vis didesnio nepasitikėjimo savimi ir savo gebėjimais, žemo savęs vertinimo, savęs nepriėmimo, nerimo, jaudulio, baimės, gėdos emocijų.
- ***Atsitraukimo fazės:*** dalinis arba epizodiškas nusišalinimas nuo pamokos; nutilimas; nematomumas; pasimetimas, demotyvacija, apatija; socialinių ryšių praradimas; išsekimas, bejėgiškumas ir visiškas atsitraukimas.
- ***Priežastys:***
 - **pradinėse fazėse** mokiniui trukdo techniniai barjerai, savireguliacijos gebėjimų stoka, neįtraukiantis ugdymo organizavimo procesas ...
 - **gilesnėse fazėse** trukdo dideli mokymosi barjerai, neįveikiamas mokymosi krūvis, išsekimas, paramos ir pagalbos stoka, galiausiai mokinys visiškai nemato asmeninės mokymosi prasmės ir pasiduoda.

Ugdymo proceso permodeliavimas: vidinės atskirties, stigmatizavimo prielaidos

❑ Dominuoja individuali pagalba mokiniui.

„Buvo tokių vaikų, kurie dirba pagal individualizuotas programas – tokiu atveju spec. pedagogė visiškai perėmė darbą su jais, kadangi man derinti darbą visos klasės, kur yra ir gabūs vaikai, ir kiti, ir su pritaikytomis programomis, ir dar šie – realiai nebeįmanoma... <...> kai spec. pedagogė atėjo su pagalba, tai buvo didelis sprendimas, labai geras“ (GD-13-8Mok).

❑ Mokymas homogeniškoje pagalbos grupėje.

„Tačiau buvo vaikų, kurių mes neprisikvietėm. Buvo vaikai, kuriems tikrai reikėjo, bet tėvai rasdavo priežasčių, kad serga, kad stresą jaučia, dar yra kokios nors priežastys“ (GD-18-4vad).

Tyrimai rodo: mokymas individualiai arba homogeniškoje grupėje skatina atskirtį. Jis būdingas tradicinio ugdymo prieigai.

REKOMENDACIJOS

- Stiprinti savalaikės visuminės pagalbos ugdytiniui koordinavimą ugdymo įstaigose. **Pripažįstant, kad mokymosi barjerus gali patirti visi mokiniai,**
- pirmuoju pagalbos lygmeniu traktuoti ugdymo proceso permodeliavimą, **taikant lanksčius metodus ir priemones**, leidžiančias siekti tų pačių tikslų mokiniui palankiausiais būdais;
- antruoju pagalbos lygmeniu **traktuoti specialisto dalyvavimą permodeliuojant ugdymo procesą** ir įgalinant mokinį savireguliatyviai dalyvauti bendroje mokymosi patirtyje;
- trečiuoju pagalbos lygmeniu traktuoti **individualią pagalbą, siekiant išugdyti specialius gebėjimus**, įveikti mokymosi spragas, lavinti kitus įgūdžius, būtinus dalyvavimui bendroje mokymosi patirtyje.

Kokia pagalbos organizavimo sistema dominuoja mokykloje?

BEBARJERIO MOKYMOSI MODELIAVIMAS VISIEMS

Visų mokinių kognityviniai procesai ir asmeninės savybės yra skirtingos. Visi turi prielaidas mokymosi sėkmei ir nesėkmei. Nesėkmė didina nerimą ir mažina motyvaciją.

„Kai būnu pasiruošusi 100 balų, tada jaučiu, kad ir vaikams tos pamokos patinka. Tai reiškia, kad yra ir skaidrės, ir filmukai, ir mano pasakojimas, ir vaikams mažutės užduotytės – kai viskas yra pamokos mokslas“ (GD-8-mok).

Pastoliavimas. Mokiniai, tą pačią informaciją analizuodami tokiu būdu koks tuo momentu jiems yra palankiausias, gali savo supratimą paremti skirtingais pojūčiais: matydamie (skaidrės), girdėdami (mokytojo pasakojimas), matydamie ir girdėdami (video medžiaga), praktiškai pabandydami (užduotėlės). Visaverčiai suprasdami analizuojamą informaciją, jie gali jungtis į bendrą mokymosi veiklą ir aktyviai joje dalyvauti.

REKOMENDACIJOS

- Sutelktomis mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, vadovų pastangomis skirtingais būdais **kurti gerai aprūpintą, kiekvienam mokiniui prieinamą bebarjerę mokymosi aplinką** klasėje, už klasės ir mokyklos ribų.
- **Išmokti atpažinti galimus mokinių mokymosi sunkumus ir juos išprovokuojančius ugdymo proceso organizavimo veiksnius**, apmąstyti alternatyvias bendro ugdymo proceso organizavimo galimybes, kurios eliminuotų mokinių mokymosi barjerus.
- Tai padaryti svarbu planuojant ugdymo procesą, **kad mokiniai nepatirtų nesėkmių, mažinančių įsitraukimą**, dalyvavimą ir motyvaciją.

Kokia sistema dominuoja jūsų mokykloje - pagalbos ar pastoliavimo?

Mokinių lyderystė pastoliavimo praktikoje

Mokinių įgalinimas kartu spręsti mokymosi organizavimo klausimus reikalauja didesnių laiko išteklių, tačiau duoda labai didelę grąžą visų mokinių įsitraukimui ir rezultatams.

*„Daug daugiau planuojame su vaikais. <...> Daug detaliau reikia aptarti pačią struktūrą, kad būtų aišku ir man, ir vaikams, tai planai, schemas ir visokie kitokie dalykai jau kasdienybė yra.“
<...> „Mes labai keitėm programą, su vaikais tarėmės, kas mums būtų įdomiau“ (GD-11-4mok)*

Lankstus žinių vertinimo būdas yra reikšminga bebarjerio mokymosi modeliavimo priemonė.

„Skaitėme D. Grinkevičiūtės „Prisiminimai“. Siūlau pasirinkimus: vienas sukurs įvykių žemėlapi – kaip kas įvyko, nuo ko prasidėjo, nuo kurio taško iki kurio taško; kitiems leidau parašyti rašinėlį pasirinkta tema; kitiems leidau paruošti pristatymą ir pristatyti.“ (GD-19-5vad/mok)

Mokytojo požiūrio virsmas mokinių įgalinimui.

Va, čia buvo virsmas, ką turėjau daryti kitaip, kad gauti objektyvų vertinimą. Tada jie galėjo naudotis kokiais nori šaltiniais, gauna giliau pasikapstyti apie kokį nors laikotarpį ir diagramom, lentelėm, bet kuo jie tada analizuoja. Va čia tas pokytis, kurį aš turėjau savyje rasti, padaryti ir tas užduotis jiems pateikti kitokias. Jau nebegalėjau pateikti senam pavidale“ (GD-11-6Mok)

Tyrimai atskleidžia: mokinius įgalinantis mokytojo veikimas yra viena iš sąlygų pasiekti savivaldį mokinių mokymąsi.

REKOMENDACIJOS

- Diegti ir plėtoti pastoliavimo praktikas, kurios būtų efektyviai taikomos ne tik kontaktinio, bet ir nuotolinio ugdymo metu.
- Pastoliavimo praktikų atsiradimui ir plėtrai būtina didinti mokyklų bendruomenių (administracijos, mokytojų, mokinių ir tėvų) supratimą apie pastoliavimo strategijas, taikomas mokykloje ir namuose, jų daromą poveikį mokinių savireguliatyvaus mokymosi ir bendradarbiavimo, paremiant vieni kitus, įgūdžių stiprinimui.
- Plėtojant skaitmeninio pastoliavimo praktikas, sudaryti galimybes mokytojams, specialistams ir tėvams įgyti specifinių technologinių ir didaktinių gebėjimų.

Kaip skatinama mokinių lyderystė jų pačių mokymosi procesuose?

IT pastoliavimo praktika

Naudodami IT mokytojai randa daugiau galimybių supaprastinti ir palengvinti tradicinio ugdymo proceso organizavimą.

„... man patiko dirbti ir su EDUKA, kadangi aš iškart galiu pasižiūrėti rezultatą, vertinimą ir vaikui galiu pasakyti, kad „tu tokioj užduoty padarei tiek klaidų, ieškok klaidų, jas išsitaisyk“. (GD-17-1Mok)

Tačiau savireguliatyvaus mokymosi įgalinimui Lietuvoje kuriamos IT priemonės yra ribotos.

„Neįsivaizduoju, kad būtų galima apsieti be tavo parengtų užduočių, be to, kaip tu matai, ką reikėtų akcentuoti. EDUKA turinys yra bendras visiems, o tu turi savo klasę ir žinai, kas tai konkrečiai klasei yra aktualu.“ (GD-12-5Mok)

COVID-19 pandemijos laikotarpiu mokytojai atrado programas, kurios leidžia kurti lankstų, universalų, įtraukiantį ir visiems prieinamą procesą.

„Moodle“ testuose galimybės yra didžiulės. Galima nustatyti, kad vaikas iš karto matytų ar teisingai supratau.“ (GD-19-2mok).

„Teams'ų matau – vieną pliusą, man labai patinka, tai aš labai spalvotai galiu brėžinius piešti, parodyti, pabraukti, parodyti kur kas yra, paryškinti spalvų kiek tiek nori. Čia yra didžiulis pliusas.“ (GD-11-5Mok).

„Aš istorijos mokymusi atradau virtualius muziejus. Istoriniuose virtualiuose muziejuose vaikams duodavai koordinatas turi atrasti tam tikrą istorinę vietą. Yra specialios programėlės daryti komiksams istorine tematika. „GoogleArts“ - taip pat gera funkcija, kuri skaitmenina įvairius eksponatus, ekskursijas (galima pasivaikšioti po Luvrą). Programa „MozaWeb“ atkuria 3D formatu įvairius formatus, pvz., viduramžių miestą.“ (GD-13-7Mok)

Įrodyta: IT priemonės, leidžiančios mokytojui modeliuoti turinį ir procesą, yra labai svarbi universalaus ugdymo proceso organizavimo dalis

REKOMENDACIJOS

- Ugdymo proceso aprūpinimas skaitmeninėmis technologijomis negali būti atskirtas nuo didaktinių prieigų, ugdymo metodų ir būdų.
- Kurti skaitmeninius įrankius, aplikacijas ir kitus skaitmeninius išteklius, kurie leistų pačiam mokytojui organizuoti, moderuoti bei valdyti ugdymo procesą, kurti ugdymo turinį ir priemones, išvengiant nelanksčiai sumodeliuotų skaitmeninių įrankių apribojimų.

Kaip mokyklos ugdymo veiklos modeliavimo prioritetuose atsispindi sąlygų mokytojams sudarymas organizuoti universalų, visiems prieinamą procesą.

Ugdymo prieinamumas mokiniams, turintiems spec. ugdymosi poreikių

Mokymo turinio lankstumo stoka ir metodų taikymo inertiškumas sukuria reikšmingas kliūtis mokymosi sėkmei

„Pvz., diktantas – vaikai neišmoks rašyti, jei mes nerašysime diktanto, joks raidžių įrašymas ar testai neatstos diktanto“ (GD-9-9Mok)

Laisvės mokytojai modeliuoti turinį, standartizuoti pasiekimų vertinimo akcentai ignoruojant mokinių asmeninę pažangą, skatina segregacines patirtis

Bendroji programa yra dokumentas<...> Jeigu mes išeiname į nuotolinį mokymąsi, turėtų būti „planas B“ – gal mums, patiems mokytojams, leistų susiaurinti programą. Mes, kaip mokytojai, nebegalime padaryti to, koks yra užsakymas iš valstybės. <...> O patikrinimai yra labai rimti, pvz., PUPP (GD-9-9Mok).

Kompetencijos pasinaudoti priemonėmis stoka riboja galimybę dalyvauti kartu su kitais mokiniams

„Prie TEAMS mokiniai, turintys SUP, kartais nesugeba prisijungti. SUP mokiniai neatranda, kokia pamoka, kokia diena“ (GD-14-5Mok)

Neprieinams ugdymasis verčia mokinius trauktis iš sistemos

„Spec. poreikių vaikai vengia kalbėti, nepasitiki savimi, neklausia, slepiasi, pranyksta kažkur...“ (GD-13-8Mok).

Įrodyta. Ugdymo sistema, grindžiama universalaus dizaino mokymosi principais, sudaro galimybes visiems mokiniams mokytis palankiausiu būdu, pagal savo galimybes ir jaustis visaverčiu mokymosi proceso dalyviu

REKOMENDACIJOS

- Planuojant švietimo įstaigų veiklą, būtina atsižvelgti į mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, didesnę pažeidžiamumą ir užtikrinti ugdymosi prieinamumą bei mokinio poreikius atitinkančią pagalbą palankiausiu mokiniui būdu, kai mokyklos ugdymo procesas prisitaiko prie mokinio, o ne atvirkščiai.

Kokia ugdymo organizavimo lankstumo amplitudė dominuoja jūsų mokykloje?

Mokinių tėvai – neatsiejama kokybiško ugdymo proceso dalis

Vaikai iš socialiai nepalankios aplinkos patiria dvigubo pažeidžiamumo situacijas

„Didžiausia problema buvo tiems, kurie turi didelius sutrikimus. Prie tokių vaikučių turi būti ar padėjėjas, ar kažkoks kitas žmogus. Problema, kad namie nėra sąlygų, kad kažkas padėtų – nei tėvelis, nei mamytė, nes dažnai tie vaikai yra ir iš probleminių šeimų.“ (GD-9-6V)

Tėvai visada dalyvauja vaiko ugdyme, tačiau tokiu būdu, koku mes leidžiame

„Buvo dar tokia problema, kad mamos darydavo ir vyresnių vaikų, ne tik pradinukų darbus. Lauki, lauki, delsia, o paskui gauni padarytą darbą geriau nei įprastai“ (GD-19-2mok).

Mokinių, patiriančių mokymosi sunkumų, tėvai dažnai išgyvena nesėkmių patirtis kartu su savo vaikais. Mokytojai dalinantis sėkmingais vaiko pasiekimais su jo tėvais ir per juos skatinant mokinį, pozityvių išgyvenimų pagrindu į mokymosi procesus įtraukiamas ne tik vaikas, bet ir jo šeima

„Motyvuodavau pagyrimais ir supratau, kad vienas iš būdų – per tėvus. Rašyti tėvams pagyrimus ir prašyti, kad jie persakytų savo vaikams. <...> Man tas dalykas padėjo juos dar paskatinti“ (GD-18-spec).

Mokytojų ir tėvų bendravimas padedant tėvams suprasti ko jų vaikai mokosi ir kaip reikėtų jiems padėti mokytis yra reikšminga prielaida tvirtam mokyklos ir šeimos ryšiui ir kokybiškai tėvų pagalbai mokiniams

REKOMENDACIJOS

- Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam mokiniui mokantis namuose turėtų būti siekiama, kad vaikas neiškristų iš bendro ugdymosi proceso dėl savo skaitmeninių įgūdžių stokos ar kitų ypatybių.
- Būtina pripažinti tėvus edukacinės pagalbos teikėjais ir teikti jiems nuolatinę paramą randant būdus, kaip kokybiškai padėti mokiniui, aprūpinti mokinį namuose reikalingais mokymosi ištekliais.
- Jei tėvai nėra pajėgus suteikti mokiniui visą reikalingą pagalbą, atsižvelgiant į mokinio poreikius, skirti mokytojo padėjėjo, pedagogo arba specialisto pagalbą mokiniui namuose. Pagalbos mokantis organizavimo procesą turėtų koordinuoti dalyko mokytojas, klasės vadovas arba kitas paskirtas asmuo.

Kokios yra tėvų įgalinimo patirtys jūsų mokykloje?

Bendro mokymosi patirtys visų mokinių sėkmei

Mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turi tuos pačius socialinių ryšių ir savirealizacijos poreikius

„Kartais darai kartu su juo kokį mažmožį, technologijos darbelį, jis patiria džiaugsmą ne todėl, kad darbą padarė, bet dėl to, kad kažkas su juo būna, kažkam įdomu kaip man sekasi, kaip jis atliks tą darbą“. (GD-18-3Soc.)

Mokymasis kartu ir vieni iš kitų leidžia visiems mokiniams siekti asmeninio rezultato ir kurti tarpasmeninius ryšius

Darbas grupelėse yra efektyvus. Jie tariaisi, dalinasi, mokosi vienas iš kito ir kai sugrįžta parodyti vieni kitiems ir mokytojai, atsiskleidžia toks labai gražus bendradarbiavimas“ (GD-19-5vad/mok)

Teisingas vaidmenų paskirstymas grupėje leidžia pažinti kitą ir atskleisti save

„Įdomus atradimas buvo, kai poravau pirmūną su „bastūnu“ ir jie pasikeitė vaidmenimis. Vaikai pamatė save iš kitos pusės. Tie „autsaideriai“ mokykloje, kaip blogai besimokantys, jie prisiimdavo vadovavimo žaidimui patirtis ir mokė pirmūnus drąsos, pasitikėjimo, o pirmūnai pamatė tuos vaikus naujomis akimis, kad jie nėra nemokytini, tiksliai jie mokosi ir dirba kitaip. Šis atradimas davė patirties pirmūnams klysti ir mokytis iš savo klaidų, o „bastūnams“ - tapti lyderiais klasėje“ (GD-21-8mok).

Įrodyta: įtraukus, universalios dizaino mokymuisi principais organizuojamas ugdymas, sukuria sąlygas kokybiškam ir visaverčiam visų mokinių dalyvavimui nerizikuojant prarasti gabų mokinių potencialą.

REKOMENDACIJOS

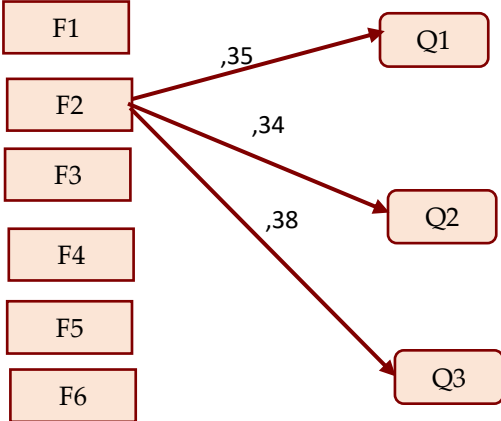
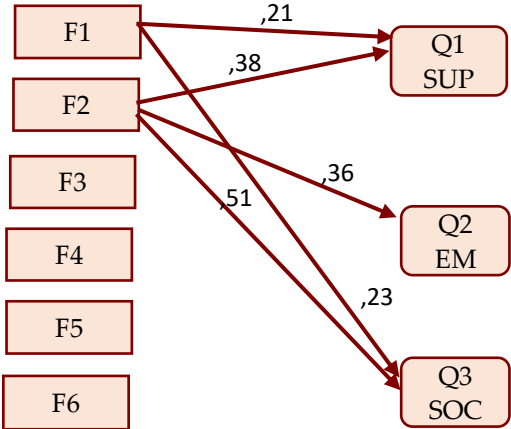
- Organizuojant mokinių, turinčių SUP ugdymą ir teikiant specialiąją pedagoginę pagalbą kontaktinio mokymosi metu, siekti vaiko gerovės, pasitikėjimo savimi stiprinimo, sudarant sąlygas kurtis tarpasmeniniams ryšiams su klasės draugais, užmezgant bent vieną ar kelis artimesnius kontaktus.
- Organizuojant ugdymo procesą modeliuojant veikimo kartu situacijas, veiklas grupelėse, siekiant bendro tikslo, bendro laisvalaikio praleidimo patirtis, bendrų interesų jungiamas veiklas ir kt.
- Vengti situacijų, kai mokinsys nuolat arba dažnai ugdomas atskirai nuo bendraamžių arba veikia vienas pamokoje

Kaip mokykloje praktikuojami mokymosi kartu metodai?

Ugdymo prieiga: tvarumas mokymosi rezultatams

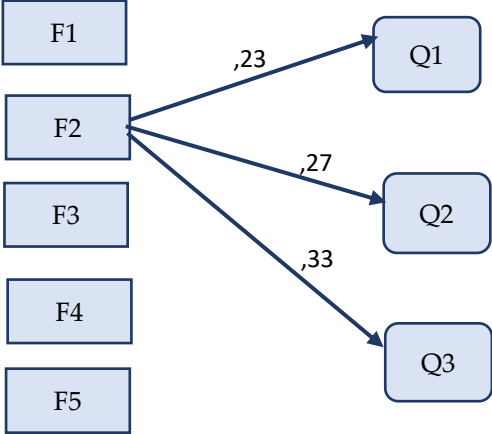
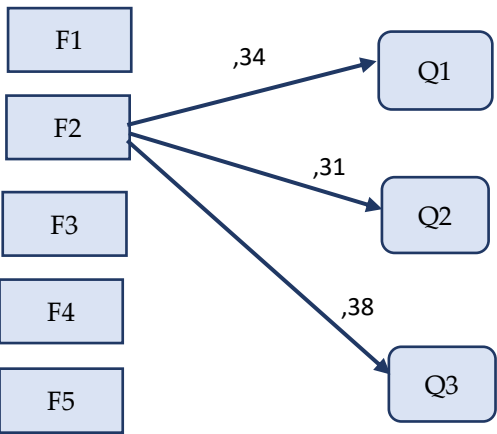
(Galkiene, A. et al. (2021). Sustainability. <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/3/1748>)

Universalus įtraukus bebarjeris ugdymas
Savireguliatyvus, bendradarbiaujantis ugdymas
Skaitmeninių technologijų naudojimas ugdymui
Skaitmeninių technologijų naudojimas įsitraukimui
Skaitmeninių įgūdžių ugdymas ir pastoliavimas
Mokymosi barjerų identifikavimas

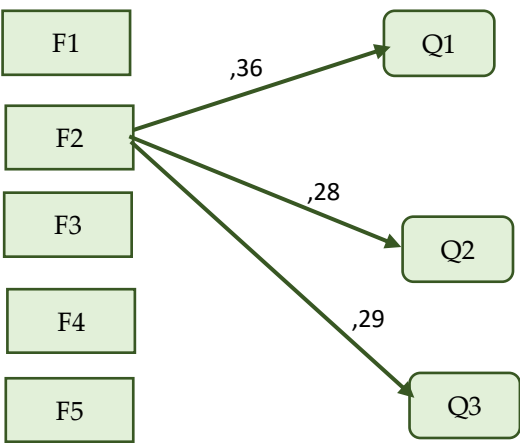
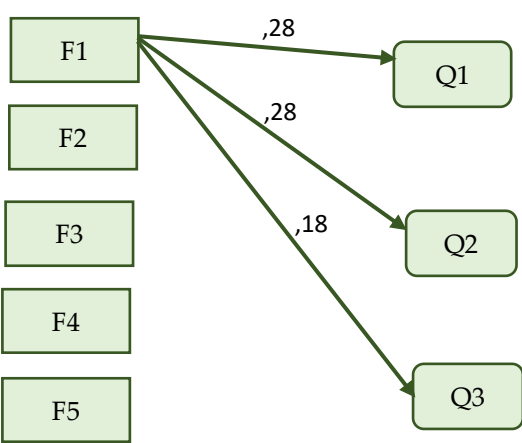
Lietuva: Kontaktinis

Nuotolinis

Latvija: Kontaktinis

Nuotolinis

Estija: Kontaktinis

Nuotolinis

Apibendrinant

Tyrimų rezultatai rodo reikšmingą poreikį permodeliuoti ugdymo organizavimo procesą pereinant nuo tradicinio prie įtraukaus, universalaus dizaino principais grindžiamo ugdymo, kuris apima:

- lanksčius ugdymo turinio įgyvendinimo sprendimus;
- pagalbos perkonstravimą į pastoliavimo praktikas;
- asmeninės kiekvieno mokinio pažangos aktualizavimą, fiksavimą ir įteisinimą;
- sąlygų kokybiškam visų mokinių dalyvavimui ugdymosi procesuose sudarymą.

Kviečiu aktyviai diskusijai